

NÉPSZABADSÁG

1989. június 17., szombat

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT KÖZPONTI LAPJA

XLVII. évfolyam, 141. szám

A nemzet megrendülten búcsúzott Nagy Imrétől és mártírtársaitól

Százezrek rótták le kegyeletüket a Hősök terén felállított ravataloknál Gyászszertartás a 301-es parcellában — Nagy nemzetközi érdeklődés



Pénteken a kora hajnali óráktól gyülekeztek a gyászolók Budapestről és az ország legkülönbözőbb részeiből a Hősök terén, hogy megkíséve, 31 évvel Nagy Imre és sorsársainak kivégzése után megadják a méltó végtisztességet a mártíroknak. A Műcsarnok előtt felravatalozott koporsók előtt szinte végtelen sorban vonultak el a gyászolók, elhelyezve virágokkal és koszorúkkal. Délután — immár sokkal szűkebb körben, a családtagok és a barátok jelenlétében, az Új köztemetőben került sor Nagy Imre és mártírtársainak, valamint az 1956 utáni megtorlások során valamennyi kivégzett áldozat jelképes földi maradványainak végső nyugalomba helyezésére.

A nemzeti gyász és a megemlékezés napján, június 16-án, pénteken Nagy Imre és mártírtársai, valamint az 1956-ot követő megtorlás áldozataira emlékezett kegyelettel az ország.

Budapesten, a Hősök terén, a gyász fekete és fehér színeinek drapériájával bevont Műcsarnok lépcsőjén ravatalozták fel a Nagy Imre és mártírtársai, Gimes Miklós, Losonczy Géza, Maléter Pál és Szilágyi József földi maradványait magukba foglaló koporsókat, valamint egy hatodik, üres koporsót, az ismeretlen forradalmárét. A fő-

löttük kifeszített lyukas drapéria azt a nemzeti lobogót jelképezte, amelyből 1956-ban a szovjet mintára készült állami címert kivágták.

A koporsókat hajnali négy órakor ravatalozták fel a Műcsarnoknál. A kegyeleti aktus díszletét Bachmann Gábor és ifj. Rajk László tervezte. A reggeli órákban vették át a gyászszertartás színpályát a rendre vigyázó Magyar Demokrata Fórum rendezői.

A gyászszertartás pontban kilenc órakor kezdődött. Először a főváros, az ország, valamint a világ minden részéről érkezett emberek tömege

rótták le tiszteletüket a koporsók előtt, elhelyezve a kegyelet, a megemlékezés koszorúit és virágait.

A gyászszertartás megkezdése után egy órával, tíz órakor Sinkovits Imre Kossuth-díjas színművész lépett a ravatalozó előtt felállított mikrofonhoz, hogy felolvassa a hozzátartozók, a Történelmi Igazságtétel Bizottsága, a Politikai Foglyok Szövetsége, valamint más ellenzéki és alternatív szervezetek nyilatkozatát.

A magyar nemzethez szóló felhívás hangsúlyozza, hogy 1989. június 16-án a nemzeti gyász és megemlékezés napja, amelyen Nagy Imrén és mártírtársain kívül kegyelettel adózunk az ország mindazok emléke előtt, akik 1956-ban életüket áldozták: a harcokban elesettek, a státtárisis eljárás áldozatai, a halálra ítélték és kivégeztek előtt. Utal arra, hogy a Budapesten és vidéken a temetőket elhanyagolt részein és árkaiban, jel-

telenül elhantoltak hozzátartozói több mint három évtizeden át hiába követelték a sírok megjelölését, a hamvak kiadását, emberhez méltó eltemetésük lehetővé tételét. Most a rendszer mely válsága és részleges átalakulása, valamennyi ellenzéki erő nyomatos követelése és a nemzetközi nyomás hatására a hatóságok elvégezték az öt kivégzett vezető holttestének exhumálását és azonosítását, nyilvánosságra hozták a többi kivégzett névsorát, s ígéretet tettek arra, hogy a közeljövőben hozzátartozóik őket is azonosíthatják, s méltóan eltemethetik. Amíg erre sor kerül, emléküket üres koporsó jelzi, amelyet ugyancsak a 301-es parcellában hantolnak el.

Az üzenet rögzíti, hogy harangrugas adja hírül ország- és világszerte a gyászszertartás kezdetét. Felhív arra, hogy álljon meg ekkor minden városban és faluban a közlekedés, szüneljenek meg

az autódudák, a gyárak kürtjei, s ki-ki ott, ahol van, némán emlékezzen a mártírokra. Utal arra is, hogy a temetés során elhangzik az 1956-os kivégzettek névsora, s egy-egy égő fáklya kioltása jelképesen a többnyire fiatalon kioltott életüket. Egyben arra szólít mindenkit: tartsa tiszteltben a hozzátartozók kérését, és a temetés zártkörű rendjét; a következő napon módja lesz egy-egy szál virágot vagy méceszt elhelyezni a síroknál.

Az üzenet felhívja az ország lakosságát: tartson nemzeti gyászt e napon, adja meg a végtisztességet 1956 minden mártírjának, tartózkodjon minden, a nap szelleméhez méltatlan politikai tüntetéstől, utcai demonstrációtól és konfliktustól. Szól arról is, hogy fekete és nemzetiszínű zászlók jelzik az országos gyászt, egy tragikus korszak természetének napját, valamint a nemzet képességét egy új korszak megnyitására.

A felravatalozott koporsók mellett a mártírok egykori vádlott-társai, valamint hozzátartozói váltották egymást a díszseregben. A mártírok emléke előtt tisztelgők hosszú sorban két órán át vonultak el néma főhajással a ravatal előtt, virággal borítva a lépéscsöröket. Elhozták csokralkat Budapest, a vidéki városok, falvak lakosai, társadalmi szervezetek, intézmények, vállalatok dolgozói, a külföldön élő magyarság képviselői. A koszorúzóknak között voltak a Hazafias Népfrent vezetői, s Székelyföld feliratú tábla alatt gyülekezve lerótták kegyeletüket a ravatalnál a hazánlban menedéket talált romániai magyarság küldöttel is.

A gyászszertartás első szakaszának vége felé járván — 11 órakor — már csaknem 130 ezres tisztelgő sokaság népesítette be a Hősök terét és környékét.

(Folytatás a 3. oldalon.)

A nemzeti megbékélésről

Egy nappal vagyunk a temetés után. Képtelenen szóva koporsóktól kell elindulnunk, hogy megtaláljuk az utat egymás felé, a nemzeti megbékélés, a párbeszéd és a demokratikus kibontakozás irányába. Ezekről a kérdésekről beszélgettünk a Népszabadság keresszótáinak vendégeivel: Bihari Mihály politológussal, Deutch Tamással (Fidesz), Gyurcsány Ferencel (Demisz), Kótai Gézával (MSZMP), Ruttner Györggyel, Szabó Miklóssal (SZDSZ), Timkó Ivánnal (MDF) és Vass Csabával (Társadalom-politikai Műhely). Szerkesztőségünkert Benesik András és Seres Attila képviselte. (A keresszótal-beszélgetés második részét hétfői számunkban közöljük.)

Amikor megbékélést említenek, arra utalunk, mintha nem volna béke a magyar társadalomban. Mintha valaki volkire haragudna. Ez önök véleménye szerint így van-e az K barosági kire, kinek kell megbékélnie kire?

BIHARI MIHÁLY: — En úgy gondolom, hogy béke van az országban, csak egy kislet zajos béke. Negyven-éves politikai csönd után teljesen természetesnek tartom azt, hogy amikor magára talál a társadalom — és nem mint egységes egész talál magára, hanem a társadalom különböző csoportjai, rétegei külön-külön kezdik birtokba venni azt a politikai szférát, amelynek birtoklásából eddig ki voltak zárva —, akkor természetes dolog a differenciálódás, a sokféle igény, a sokféle szempont, a sokféle politikai gondolat megjelenése. Sőt az is természetes, hogy a sok esetben egymáshoz közel álló politikai programok vagy politikai csoportosulások is külön csoportban, külön szervezetben találják meg önmaguk kifejeződését. Tehát a negyvenéves csönd után a differenciálódás az első és legtermészetesebb folyamat. Egy későbbi időszakra nyilván létrejön valamiféle integráció is. Ugyhoggy én nem értek egyet azzal, hogy Magyarországon nincs béke. Magyarországon kialakulóban van — ahogy Bibó mondta — egy zajos, veszedelmes demokrácia. A demokrácia mindenhol zajos, ebben én semmi bajt nem látok.

SZABÓ MIKLÓS: — A magyar társadalomban 1956 határozta meg azt a korszakot, ami most úgy tűnik, hogy lezárul. 1956 megítélésében pedig a magyar társadalom a mai napig súlyosan meghasonlott. Ebben az esetben valóban indokolt a kérdés, hogy emberek haragszanak-e egymásra? Igen, haragszanak. Akik 1956-tól forradalomnak tartják, akik haragszanak azokra, akik harminc éven keresztül hivatalos álláspontot erőltettek azt, hogy 1956 ellenforradalom. Akik pedig ellenforradalomnak tartják, azok haragszanak azokra, akik azonosítják magukat 1956-tal. Ez az a probléma, ahol valóban megkérdezték kell keresni meghasonlás felszámolására az ütköző álláspontok között. Elvileg a magyar történelemben van egy jó példa arra, hogy ilyenfajta megbékélés lehetséges: az 1847-es kiegyezés, ahol az udvar, amely levette a '48-as szabadságharcot, kiegyezett azzal a Magyarországgal, amely lényegében '48 alapján tárgyalt. A kérdés most valóban az, hogy van-e lehetőségünk ilyen jellegű megbékélésre, ahol mind a két fél enged eredei véleményéből és közeledik az álláspontjait.

RUTTNER GYÖRGY: — En azért úgy fogalmaznék, hogy nagyon komoly ellentétek érzékelhetők a társadalomban, és ezek jelenleg kibékíthetetlennek tűnnek. Negyven év tényleg nagyon hosszú idő. Ez idő alatt nemzedékek nőttek fel, és sajnos, nemzedékek tűntek el. Eppen ezért teljesen természetes az, hogy elszakott az ország és a lakosság a politikailag. Annak pedig, hogy ma nincs civilizált politikálás az országban, egyetlen következménye a radikalizálódás. Az ugyan valóban eltűzött álláspont, hogy háborús helyzet lenne, de radikalizálódás van, és ennek oka, hogy nincs párbeszéd, ami egy normális politikai kultúrához szükséges. Ehelyett nyilvánvalóan vannak nyilvánkozatódömpingek, vannak, amit a lakosság hovatovább fél sem tud fogni, és lassan nem is igen érdekli. Előszörban azért, mert nem érzik látja, hogy valamivel is előrébb vinnének. Tehát nyilvánvalóan rá kell szöknünk az árnyaltabb politikálásra, és le kell szöknünk a radikalizálódásról. Tudatos önmérsékletre van szükség, cselekvő mérsékletre, cselekvő toleranciára, mert álltalanságban ez visz előre.

KÓTAI GÉZA: — En azokkal értek egyet, akik azt mondják, hogy nincs háború Magyarországon. Azt sem fogadnám azonban el, hogy bé-



Bihari Mihály

ke van. Szerintem békétlenség van az országban. Ezt a békétlenséget teljesen jogosnak és megalapozottnak tartom. Sajnos a kívülről ránk kényszerített és egyszemély által igen hatékonyan alkalmazott sztálini modell sok embert és sok társadalmi, politikai tragédiát okozott ebben az országban. Ezzel a múlttal kell most szembenzárunk mindannyiunknak, és kétségtelen tény, hogy tisztába kell tenni a jelen, de különösen a jövő érdekében ezt a múltat. Ilyenkor van harag, ilyenkor van bizonyos elszármolás. Egyetérték azzal, hogy tudatos toleranciát kell tanúsítanunk, nem egyes személyek vagy egyes csoportok, hanem az egész társadalom, az egész nemzet érdekében.

TIMKÓ IVÁN: — Úgy gondolom, az így fölített kérdésben benne van a felelet, vagyis a kufesfogalom a béke. Az előzőekben a béke szónak két jelentéstartalma már elhangzott. Az egyik, hogy harc nélküli állapot, a másik jelentéstartalma pedig a nyugalom. Van azonban egy harmadik jelentés is: a szövetség. A béke szó először írásban személyneveként jelent meg a magyar nyelvben, eredetileg a lelki békét jelentette. Vagyis béke jelentéstartalma volt, és csak azután kapta azt a társadalmi jelentést, amiről eddig beszélünk. Meg kell állapítanunk, hogy a mai magyar társadalomban a személyes belső békének a feltételei nincsenek meg. Mert ez a társadalom világábrólban jött létre, a mert ebben a struktúrában még a békéért való küzdelem is békehar volt. A sztálinizmus tulajdonképpen egy katonai szisztémát, egy évszázadok alatt kialakított katonai rendszert vitt a legvégére álláspont. Nekünk tehát sokkal mélyebbre kell visszanyúlnunk, ha új társadalmat akarunk építeni, vagyis felül kell műlnünk az embert emberrel szembeállított millitáris tendenciákat. Béke még nincs ma Magyarországon, de a békét mindenki akarja, a megbékélés útján vagyunk.

GYURCSÁNY FERENC: — Ha háború vagy béke nincs is, de pár az van. A társadalom pörli az elvesztett negyven évet. A polgárok többsége ezt a negyven évet egész egyszerűen valamifajta nagy-nagy becsapottságnak, tisztatlanságnak, hazugságnak éli meg, ahol elveszték az ó sok tekintetben korábban igaznak hitt tiszta álmai és vágyai. Egy korábbi állapot helyére, ahol volt egy társadalom fölött álló ítélőbíró, volt egy furcsa szocialista szentszék, amely igazgatta a társadalom ügyeit, beállított a mai állapot, amikor egy kicsikét mindenki bíró, egy kicsikét mindenki ügyvéd és ügyész is. Az lenne elfogadható állapot, ha ezt a pört a büntetőeljárásból át lehetne menteni valamifajta békítő tárgyalásra. Mint a házastársaknál. Mert-hogy nincs kivételbontanunk ezt a házasságot. Nem lehet majd a Duna mentén, vagy bárhol másutt elválasztani ezt az országot, mert nem akarunk a másikkal tovább éni.

DEUTSCH TAMÁS: — A magam részéről én is vesélyes frázisnak érzem a nemzeti megbékélés fogalmát, kategóriáját. Már a kérdésfeltevés is magában rejt egy gondolkodásmódot, amit én mindenképpen szeretnék elutasítani. Nincs másról szó, mint hogy az elmúlt harminc-negyven évükre jellemző szürke egység



Bihari Mihály Deutch Tamás Gyurcsány Ferenc Kótai Géza Ruttner György Szabó Miklós Timkó Iván Vass Csaba

után, s ezen egységben egyetlen hazugság mellett most már megjelenhetnek fél-negyed igazságok is. És ezek a részizságok vitatkoznak egymással. Ez még nem jelent vizsálykodást. Nem is a vizsálykodás ellentétének érzem ezt a frázist, hanem úgy látom, hogy a „nemzeti egység” elmúlását fájjaló diktatórikus hatalom nem képes tolerálni az igazság egyiszínú, meglehetősen szűreke monopóliumát követő természetes értéktagoltságot. Úgy érzem, hogy azok a nézeteltérések, viták, esetenként súlyosabb ellentétek, amik a mai magyar társadalomban fel-felbukkannak, háborús állapotokhoz. Am vannak olyan nézetek vagy politikai törekvések, amelyekkel kapcsolatban nem lehet szó megbékélésről. Nem békélhet meg színtem semmilyen politikai ak a diktatúrával, amely diktatúra az elmúlt harminc-negyven évben Magyarországon működött, és amely a politikai hatalmat jelentette. De nem szabad összekeverni ezt a fajta békétlenséget a valóban demokratikus politikai nézetek vitájával, vagy harcával.

VASS CSABA: — Bontsuk föl a békét politikai megbékélésre és szociális megbékélésre. Mindeközött eldöntendő, hogy milyen ütközések lehetnek, és kik között vannak egyáltalán konfliktusok? Milyen feladatokat kell megoldani ahhoz, hogy társadalmi megbékélésről, nemzeti megbékélésről lehessen beszélni? Kétségkívül van harag a társadalomban. Van harag az egyes emberekben, amiért talán nem mindig az emberek a felelősek. Van harag a társadalom olyan csoportjai között, amelyek nem politikai pártokba szerveződnek és nem a hatalom körül vívják a csatározásaikat. En egyet szeretnék kiemelni: a sztálinizmus semmilyen változatával nem lehet kiegyezni, megbékélni. Ez a felismerés elemi feltétele annak, hogy a nemzeti közmegegyezésben tovább lehessen menni.

A békétlenséget, amelyet mi politikai értelemben és nem egy másféle állapot vizsálykodásnak hoztunk, annak a népnem a féltékeny szűre érzésében minden körülmények között civilizált, európai módon kell elcsillapítani. Ez önök véleménye szerint milyen feltételek között és kiként milyen program körü körvonalozható a nemzeti megbékélés, a kiegyezés?

SZABÓ MIKLÓS: — A probléma, amiről most beszélünk, a demokratikus konszenzus kérdése. A diktatúrában uralmról van szó, egyeduradalomról. Tehát, ha azzal szemben bármilyen tényező lép fel, mind a két tényező csak abban gondolkozhat, hogy a másikat felszámolja, megsemmisítse, és egyedül maradjon a politikai porondon. A demokráciában éppen arról van szó, hogy az egymással ütköző, egymással versengő, politikai harcot folytató erők nem egymás felszámolására, csupán győzelemre törekzenek. Feltételezik, sőt igénylik ellenfeleik létezését.

TIMKÓ IVÁN: — Szeretnék még valamit mondani. En a békét és a belenyugvást két különböző dolognak tartom. A béke olyan évszázadok során kiérlelt és megszentelt vallami, amit eredeti értelmében kell használni. A belenyugvás az más. A

diktatúrába pedig belenyugodni nem szabad.

RUTTNER GYÖRGY: — Attól félek, ha megért feltételek nélkül, csupán deklaráción formájában igénykelt hangoztatjuk a megbékélést, akkor ugyanúgy csökken az értéke, mint ahogy például a „reform” devalválódott. Eppen ezért csak nagyon konkrétan szabad a megbékélésről beszélni, csak a konkrét feltételek feltáráásával kapcsolatban, vagy azután. Ennek kapcsán az én álláspontom szerint elengedhetetlen, hogy elszámolás legyen. Természetesen nem elszámolásra gondolok, hiszen úgy érzem, hogy túlságosan messzi vagyunk '56-tól, szinte már történelmi távlatba kerültünk, hogy egy elszámolás egyáltalán felmerüljön. A különbségtétel azért fontos, mert a mostani uralkodó osztály, amikor átvette a hatalmat 1948-tól kezdődően, akkor az előző uralkodó osztállyal leszámlolt. Megsemmisítette, vagy kivégezte vagy száműzetésbe kényszerítette, vagy elvette a javait. Ettől tartózkodnunk kell, és azt hiszem, nem szabad ennek még a közelébe sem kerülni. Mégsem maradhat következmény nélkül, amilyen helyzetbe az ország jutott. Először nem lehet egyszerűen szemelt hunyolni. Nem lehet az, hogy akik ilyen helyzetbe juttatták a társadalom, továbbra is kiváltságokat élvezzenek azokkal szemben, akik víszont ettől szenvednek. Ez is szükséges a megbékéléshez, meg az, hogy bizonyos kiváltságokról mondjunk le a Magyar Szocialista Munkáspárt. Nem elegendő, hogy egyes vezetői nyilatkozatot tessenek bizonyos kiváltságokról való lemondásról. Ez szükséges, hogy testületileg a Központi Bizottság határozatában mondjon ki némely nagyon fontos állásfoglalást a megbékélés kapcsán. Le mond az erő bármikori alkalmazásáról politikai kérdések rendezése kapcsán. Elfogadják a szabad választás eredményét, és annak aláveti magát.

KÓTAI GÉZA: — Sok minden-ent egyetérték, egy-két formai feltétellel azonban vitatkoznék. Itt elmondhatom, hogy valamelyik központi bizottság ülésükön azt a ki-feljezést használtam, hogy nemcsak a pártban, hanem a társadalomban is meg kell találni az intellektuális koalíció lehetőségét. Ez részben Timkó Iván, részben Ruttner György felvetésére is közvetett formában válasz. Véleményem és tapasztalataim szerint minden általam haladónak tekintett demokrácia egyben szabályozott demokrácia is. Fontos kritérium, hogy ennek a szabályozott demokráciának a játékszabályait kik állapítják meg. Döntősen a társadalom, tiszta versenyben, tiszta vetélkedéssel. Utalnék Timkó Ivánra, hogy rehabilitálni kell az értékeinket. Milyen értékeket gondolok? Magyarágunk értékére egyfelől, másodszor európaigánk értékeire. Függetlenül attól, hogy a Kelet is gyakorlati jótékony hatást a magyar kultúrára, a magyar gondolkodásra. De végül is mindazokkal értek egyet, akik úgy ítélik meg, hogy az európai kultúrkörhöz tartozunk. Ruttner Györgynek azt válaszolom, hogy én

mindenféle erőszaktól félek, az utólagos felszámolások sorozatától is. És úgy fogalmaznék, hogy mindannyian mondjuk ki, lemondunk az erő alkalmazásáról, és ahogy említettem, tiszta demokratikus módszerekkel a társadalom döntősen.

VASS CSABA: — A Szabó Miklós által felvetett kérdéshez szeretnék visszamenni, ahhoz, hogy 1867-ben már volt egy kiegyezés, amiben mindkét fél engedett. És ezzel a Ruttner György által felvetett kérdéshez is szeretnék kapcsolódni, mert én is úgy gondolom, hogy hosszú távú kiegyezés szükséges. Nem bízom benne, hogy ezt azonnal meg lehet teremteni. Azonnal biztosítani kell viszont a fizikai erőszakkal szembeni kölcsönös lemondást, és közös felépítést. Ez utána következhet a kiegyezés folyamata. Ahhoz, hogy Magyarországon társadalmi-nemzeti megegyezés lehessen, a pártnak le kell számolnia a puha diktatúrával, elbűcsözni a puha diktatúra képviselőit is. Ez a feltétele annak, hogy a társadalom egyáltalán hajlandó legyen hitelenek tekinteni azt, amit a párt akar.

BIHARI MIHÁLY: — A demokratikus alkudozás és konszenzuseresítés feltételeit is demokratikusan kell kialakítani, mert nem lehet nem demokratikusan kereteken belül demokratikusan politizálni. A demokrácia sokkal bonyolultabb hatalmi mechanizmus, mint a diktatúra, és ahogy Kótai Géza mondta, szabályozott hatalomgyakorlás a demokrácia is, de bonyolultsága ellenére is kiszámítható, mert a józan ész alapján működik. Van néhány feltétele ennek, amelyekben meg kell állapodni. Ezek között az első talán a politikai és a hatalmi kizárólagosság igényéről való lemondás, olyan fékek beépítése, amelyek lehetetlenné teszik azt, hogy egy megszünt kizárólagosság újratemetődhessen. A másik feltétel a sokféle megszűntethetetlen társadalmi állapotoktól való elismerése. A harmadik feltétel az előléptetéses politizálás, ami azt jelenti, hogy az indulatokat és az előlépteteket kell a politikából kikutatni, de nem az érzelmeiket, mert azok sajátos stílust adnak a politikának és a különböző politikai erőknek. A negyedik feltétel az, hogy a szerződéseket, a megállapodásokat be kell tartani. A domináns erővel rendelkező sem élhet vissza hatalmi erejével. Mindezen a négy feltételnek a következményeként alakul ki az ötödik feltétele a demokratikus hatalom gyakorlásának — egy más típusú politikai élt. Tudnillik az előbbi négy feltétel keretében működő politikai hatalom nem kedvez a messziánus elhivatottságoknak, a saját álláspontjukhoz mindénáron ragaszkodóknak, a másokat valamilyen módon kikutatni vagy kizárni kívánóknak. Helyette egészen más politikai kultúrával rendelkező személyek felszínre kerülésének ad zöld utat. Végül az előző öt feltételnek a közösség nyilvános ellenőrzése alá helyezése az a minimálfeltétel, amiről demokratikusan kell megállapodni. Csak így van meg az esély arra, hogy a hatalomgyakorlás tartalma demokratikus lesz.